

Populismul: Retorica populistă a puterii de la Chișinău

(Populism: The populist rhetoric of power in Chisinau)

Aurelia PERU-BĂLAN

Abstract: *In this article we have tried to elucidate the expansion of the phenomenon of populism in Europe, but also the presence of populist discourse in the politics of political parties in the Republic of Moldova. The term of populism is less commonly used in the Republic of Moldova a more pejorative way than an ideology. If in the EU there is a distinction regarding right-wing populism and left-wing populism, as pro-European populists and anti-EU populists, in Moldova, we distinguish between the populist rhetoric of power and the populist rhetoric of the anti-oligarchic opposition.*

Keywords: *Republic of Moldova, Populism, Igor Dodon, Vlad Plahotniuc, Right-Wing Populism, Left-Wing Populism, Immigrants, European Union.*

Introducere

Termenul *populism* a devenit unul intens prezent în limbajul politic, precum și în cel mediatic. De la o simplă suspectare de demagogie electorală, actualmente, acesta ajunge, să se identifice cu o nouă ideologie politică. În linii mari, populismul se referă la curentele politice care au o retorică critică la adresa elitelor conducătoare și pledează pentru întoarcere la popor, de unde și numele de *populism*. Populiștii propun retragerea aparatului statului din mâinile acestor elite egoiste, criminale, pentru a-l „pune în serviciul poporului”.

Anul 2016 este considerat unul de ascensiune a populismului. O dovadă relevantă în acest sens fiind decizia Marii Britanii de a părăsi Uniunea Europeană - Brexitul, dar și alegerile prezidențiale din SUA, care l-au adus la Casa Albă pe Donald Trump. Autorii lucrării: „Populismul. O scurtă introducere” (*Populism: A Very Short Introduction*) Cas Mudde și Cristóbal Rovira Kaltwasser consideră populismul o ideologie secundară în raport cu mișcările politice „de anvergură” precum comunismul sau nazismul, prezentând populismul ca pe o ideologie care împarte societatea în două tabere antagoniste –

„poporul pur” versus „elita coruptă” și care privilegiază voința generală a poporului mai presus de toate. Cei doi autori identifică și alte două ideologii considerate secundare – *elitismul* și *ultraliberalismul*.¹

În Europa, populismul, se identifică, în primul rând cu politicile iresponsabile, demagogia fiind sinonimă cu populismul. În acest sens, Ralf Dahrendorf afirma că populismul este ceva simplu, pe când democrația este complexă. Populiștii, de regulă, contestă puterea elitelor, vorbesc în numele oamenilor simpli, se opun politicilor închise pentru popor, revendicând suveranitatea poporului.²

Brexit și noua administrație în SUA au încurajat mișcările populiste din Europa Centrală, de Est și din Balcani. „O masă critică a liderilor din regiune resping deschis ideea de democrație liberală. Populismul se îmbină tot mai mult cu naționalismul regional brut într-un mod care amenință pacea în Europa”³ – constată cercetătorii Freedom House.

Totodată, unii economiști atribuie actualul val de populism „hiperglobalizării” din anii '90, manifestată prin liberalizarea fluxurilor financiare, înființarea Organizației Mondiale a Comerțului (WTO) și admiterea Chinei în organizație. Astfel, importurile chineze au dus la eliminarea unui milion de locuri de muncă în industria din SUA, în perioada 1991-2011. Dacă se adaugă furnizorii și domeniile conexe, pierderile ajung la 2,4 milioane.⁴

Știința politică nu oferă o definiție exhaustivă a populismului, în schimb

dezbaterile privitoare la politica „populismului” au devenit foarte ample, fenomenul fiind studiat plecând de la țări, regiuni sau chiar o abordare transregională. Populismul este în esență greu de definit. Unii autori atestă ideea populismului ca maladie a democrațiilor liberale, ce precedă de cele mai multe ori involuția spre sisteme sociale totalitare, fie ele de stânga sau de dreapta.

Am putea conchide că populismul este un simptom al unei maladii sociale existente la un moment dat în democrație, consemnează un alt autor, dar poate fi, în anumite condiții, și un mecanism invers, de însănătoșire a societății atunci când voința populară se transformă într-o mișcare civică, conștientă de necesitatea păstrării valorilor fundamentale ale unei societăți cu adevărat deschise.⁵

Cas Muddle și Cristobal Kaltvasser propun trei atribute de bază ale discursului populist:

- tema *poporului*, identificat social sau etnic ca o entitate de sine stătătoare;

- tema *elitelor* situate la vârful piramidei economice, politice sau culturale;

- *voința generală*, ce se identifică cu „năzuințele poporului”, aflate în contradicție cu individualismul egoist din sfera societăților liberale.⁶

Prin umare, după exemplul european, elitele sunt reprezentate de birocrăția europeană (funcționarii), poporul se identifică cu statul-națiune, iar voința generală este aceea de a recupera independența și controlul asupra propriei națiuni,

amenințată de imigrație și degradare economică.

SUA – 2016

După modelul lui Mudde și Kaltvasser, în Statele Unite ale Americii, rolul „elitelor” îl ocupă clasa politică de la Washington, finanțistii de pe Wall Street și mass-media liberală, spre nemulțumirea clasei mijlocii, care se vede pe sine drept purtătoare a adevăratelor valori americane. Nu întâmplător, Donald Trump și-a bazat campania electorală pe sentimentele anti-imigrație și anti-globalizare.

Discursul de inaugurare al locatarului de la Casa Albă este o mostră de retorcă populistă. Tezele principale fiind diseminate și în timpul dezbaterilor electorale. Astfel, chiar în debutul discursului ceremonial acesta declară:

„[...]Astăzi nu doar transferăm puterea de la o Administrație la alta sau de la un partid la altul –, ci transferăm puterea din Washington ca să o dăm înapoi vouă, Poporul American. Pentru prea mult timp un grup mic din Capitala țării noastre a cules roadele guvernării, în timp ce cetățenii au suportat costurile. Washington a prosperat –, dar bogăția nu a fost împărtășită cu cetățenii. Politicienii au prosperat, dar locurile de muncă au dispărut și fabricile s-au închis. Guvernării s-au protejat pe ei înșiși, dar nu și pe cetățenii țării noastre. [...]”

[...] Ceea ce contează cu adevărat nu este ce partid controlează guvernarea, ci dacă guvernarea este controlată de popor. 20 ianuarie 2017 va fi ținută minte ca ziua în care Poporul a devenit din nou stăpânul acestei națiuni”.

În Europa, atacurile teroriste de la Paris, criza refugiaților, criza euro au favorizat consolidarea și diversificarea discursului populist al partidelor și poate chiar și al mass-mediei.

În opinia lui Cas Mudde, populismul poate fi definit cel mai bine ca o ideologie, mai precis, ca o ideologie gazdă (*host ideology*): populismul *de dreapta* constă în populism plus o formă de naționalism, iar cel *de stânga* în populism plus o formă de socialism.⁷

Așadar, *populismul de dreapta* reflectă și împărtășește euro-scepticismul, ostilitatea față de globalizare, respingerea imigrației, care merge, uneori, mână în mână cu rasismul și xenofobia, critici puternice la adresa feminismului și a drepturilor homosexualilor. *Populismul de stânga* – se axează în preponderență pe politicile sociale, echitate socială, anti-austeritate lupta cu corupția.

Dar, există și unele similarități interesante între populismele de stânga și de dreapta: ambele tipuri fiind inclinate să apere un model politic care nu se opune democrației, ci mai degrabă democrației liberale. Suportul pentru populism este o reacție a unor segmente de populație, care opun rezistență față de schimbările de valori ce le amenință poziția.

În cadrul sistemului politic european, populații se bucură de un considerabil suport electoral și au acces în legislativele naționale în mai multe țări, cum ar fi Austria, Cehia, Germania, Franța, Grecia, Ungaria, Polonia. De constatat, de cele mai dese ori, liderii partidelor populiste

sunt persoane charismatice, care se bucură de popularitate în mediul electoral.⁸

Austria – 2017

Populiștii de dreapta au dominat tematic discursul electoral din Austria (cum s-a întâmplat și la alegerile parlamentare din septembrie, în Germania).

Un exemplu edificator în acest sens este și victoria Partidul Popular din Austria, în fruntea căruia se află cel mai tânăr lider politic european de 31 de ani Sebastian Kurz. Charismaticul ministrul de externe (viitor cancelar al Austriei) mai este supranumit de mediile europene *băiatul-minune și „copil precoce”* al politicii austriece. Partidul acestuia de centru-dreapta ÖVP (*Österreichische Volkspartei*), a obținut în scrutinul din octombrie 31,5 % din sufragii.

În campanie, ÖVP a avut discursuri împotriva imigranților, după ce peste 130.000 de migranți au cerut azil în Austria în anii 2015 și 2016, a promis să închidă grădinițele islamice și să taie ajutoarele sociale pentru străini :

Kurz nu susține planurile franco-germane de reformă ale UE, iar ideile sale sunt aproape diametral opuse de cele ale lui Emmanuel Macron și ale Angelei Merkel. Totuși, ÖVP este un partid populist, dar proeuropean și a dat asigurări că viitorul Guvern de la Viena va avea o atitudine proeuropeană : „Orice Guvern pe care îl voi forma va fi unul proeuropean. Nu numai că sunt recunoscător de

existența UE, dar este și o responsabilitate a tinerei generații de a modela viitorul UE într-un mod pozitiv”, a declarat Kurz.⁹ În ultimul său discurs de campanie, Kurz a promis că va scădea taxele pentru clasa de mijloc și pentru cei cu venituri mici.

Pe locul al doilea se clasează extremiștii de dreapta din Partidul Libertății de extremă dreaptă (FPÖe), condus de Heinz-Christian Strache, preferat de circa un sfert din electorat. Cel mai probabil, aceste două formațiuni vor face și următorul guvern de la Viena. Prima oară când cele două formațiuni au fost la guvernare împreună, în 1999, Austria s-a ales cu sancțiuni din partea a 14 state europene, deoarece extremiștii erau considerați o amenințare pentru democrație.¹⁰

Franța – 2017

Populismul este seducător și în Franța. În alegerile prezidențiale din 2017, Marine Le Pen, șefa Frontului Național, partid de extrema dreaptă, s-a poziționat ca cea mai înverșunată opozantă a Uniunii Europene (UE) și monedei unice. Marine Le Pen le-a promis francezilor să închidă granițele țării pentru imigranți și să scoată Franța în afara Uniunii Europene pentru a o salva de globalizare, care amenință întreaga civilizație.¹¹

Asemenea lui Donald Trump în Statele Unite, vrea să-i redea Franței măreția pierdută. Îi acuză pe imigranți că distrug bunăstarea și stabilitatea țării: „Uniunea Europeană va muri pentru că popoarele nu o mai vor. În al doilea rând, asistăm la

începutul sfârșitului globalizării sălbatic. Și, în sfârșit, multiculturalismul a fost demascat ca având scopul de a distruge națiunea și de a înregimenta oamenii”.

Ungaria

FIDESZ, partidul populist de dreapta, condus de premierul Viktor Orbán, deține puterea și domină scena politică din Ungaria.¹² În contextul crizei migraționiste, un model de management populist a fost ridicarea unui gard de sârmă ghimpată la granița dintre Ungaria și Serbia, pentru a opri valul de refugiați. Asta după ce Orbán i-a acuzat pe politicienii UE de nihilism pentru lipsa de reacție în fața valului de emigranți intrați în Europa începând cu 2015. De asemenea, a pledat pentru înființarea unei armate a UE, care, în opinia sa, ar trebui să controleze Marea Mediterană¹³. În 2017 Ungaria construiește al doilea gard la frontieră pentru a împiedica pătrunderea mulțimilor de imigranți ce sosesc dinspre Turcia. Orbán consideră că Uniunea Europeană ar trebui să-și mențină scopul de a păstra imigrația în afara continentului și de a-i separa de adevărații refugiați din afara frontierelor europene. Poziția oficială a guvernului este: relansarea economiei, a ordinii publice, reforma sănătății, promovarea securității sociale și restaurarea normelor democratice.

Guvernul Orbán este unul de centru-dreapta, iar Programul său de guvernare este prezentat ca Program al Cooperării Naționale. Printre

problemele naționale prioritare își promite că va elimina „caracterul antifamilie al pieței muncii” și va asigura locuri de muncă cu normă redusă pentru cei cu copii mici. Programul face, totodată, apel la restaurarea ordinii publice, într-o perioadă în care „încrederea publicului în stat și în instituțiile sale s-au diminuat în mod periculos”, iar abuzul autorității publice a ajuns la un nivel fără precedent de ridicat. „Este o cauză națională și este în interesul național să existe ordine în Ungaria, o ordine care să asigure dreptate și protecție tuturor cetățenilor și care să contribuie la prosperitatea națiunii”.¹⁴

Polonia

Un alt exemplu de succes al unui partid populist de dreapta vine din Polonia, unde PiS – *Prawo i Sprawiedliwość* (Lege și Dreptate), condus de Jarosław Kaczyński,¹⁵ care a câștigat alegerile parlamentare din 2015. PiS este o formațiune de dreapta eurosceptică, care se pronunță împotriva imigranților, este preocupată de bunăstarea familiilor și care a militat în campanie pentru interzicerea avorturilor și a fertilizării *in vitro*.

Grecia

Partidul populist Syriza, condus de Alexis Tsipras, fost comunist, în vârstă de 40 de ani, a câștigat competiția electorală din 2015, criticând dur politicile de austeritate ale Europei și discursul de superioritate al Troikăi. Syriza, partidul de

extrema stânga, este un exemplu de populism de stânga în acțiune. Cum e și specific ledeșipului populist, Tsipras și-a savurat victoria în mijlocul mulțimii, promițând că Grecia lasă în urmă austeritatea, frica și autoritarismul și cei cinci ani de umilință și durere.

De remarcat, însă, că partidul populist Syriza, deși se opune politicilor de la Bruxelles și Berlin, nu este însă antieuropean, spre deosebire de populiștii lor de extrema dreapta din alte țări ale UE. Acesta este un partid explicit anti-austeritate.

Pe lângă temele centrale ale populismului, precum dihotomia „noi vs. ei” (noi – europenii vs. ei – imigranții; noi – poporul grec vs. Troika etc.), partidele care au preluat puterea în cele trei țări – Grecia, Ungaria, Polonia – s-au poziționat împotriva majorității politicilor și măsurilor Uniunii Europene, pe care le condamnă ca fiind elitiste, discriminatorii și chiar anti-naționale.¹⁶

Spania

Partidul populist de stânga Podemos, condus de Pablo Iglesias, un profesor de științe politice din Madrid¹⁷. Partidul este al doilea cel mai mare din Spania după numărul de membri, fiind depășit de *Partidul Popular* și al treilea cel mai mare după numărul de deputați din *Congresul Deputaților*, având 69 de parlamentari din 350. Partidul își propune să rezolve problemele generate de inegalitate, șomaj și criza datoriei. Acesta a pledat pentru o renegociere a măsurilor de austeritate

impuse Spaniei. Este reprezentat în Parlamentul European, membrii partidului aparținând grupului *Stângii Europene Unite-Stângii Verde Nordice* (GUE-NGL), alături de alte partide politice de stânga, precum SYRIZA.

Germania

Formațiunea populistă de dreapta AfD (Alternativa pentru Germania), care este deja reprezentată în numeroase parlamente regionale, a reușit pentru prima dată intrarea în forul legislativ federal (Bundestag), printr-o agendă strictă de limitare a imigrației, plasându-se pe locul trei în competiția electorală cu 12,6% din suragii, înregistrând astfel un scor cu 7,9 puncte procentuale mai mare decât în 2013, ceea ce i-a permis intrarea în Bundestag.

Cehia

În pofida suspiciunilor de fraudare a fondurilor europene, Mișcarea populistă ANO („Da” în limba cehă) a contraversatului miliardar ceh Andrej Babis¹⁸, supranumit „Trump al Cehiei”, a câștigat detașat alegerile legislative din 20-21 octombrie 2017, obținând 29,7% din voturi, adică 78 de locuri în camera inferioară a Parlamentului ceh, care numără 200 de membri. ANO a făcut campanie pe lupta anticorupție. Babis refuză cu obstinație adoptarea euro, o monedă pe care o consideră „în faliment” și respinge cotele obligatorii de redistribuire a imigranților. Nu propune însă un Cexit (ieșirea Cehiei din Uniunea Europeană), ci spune că

susține reformarea UE în vederea încurajării liberei circulații a capitalului, mărfurilor, mâinii de lucru și serviciilor.

În campanie, Babis a susținut că vrea desființarea sancțiunilor impuse Rusiei. În acest sens, se apropie de poziția președintelui ceh filorus Milos Zeman, care s-a opus de la început sancțiunilor.¹⁹

Omniprezența populismului în politicul moldovenesc

Pornind de la ideea că sancționarea elitelor corupte și ideea de reformare morală a clasei politice rezează un element din abordarea triadică a populismului după Cas Mudde și Cristobal Rovira Kaltwasser, îndrăznim să considerăm că Partidul Platforma Demnitate și Adevăr din R.Moldova include în obiectivele sale politice și discursuri populiste.

O ipoteză în favoarea acestei afirmații este și faptul că partidul s-a format în sânul mișcării civice Platforma „Demnitate și Adevăr”, constituită la 24 februarie 2015 pe fundalul scandalului financiar-bancar din țară cunoscut ca „Jaful secolului”. Platforma DA și-a propus realizarea următoarelor obiective principale: lupta împotriva corupției, eliminarea „hoților” de la guvernare și menținerea vectorului european al Republicii Moldova. În decembrie 2015 o parte din grupul de lideri ai platformei a pus bazele formării Partidului politic „Platforma Demnitate și Adevăr” (PPDA), prin

redenumirea unei formațiuni deja existente – Partidul Forța Poporului.²⁰

Liderul PPDA, Andrei Năstase, participă în cursa prezidențială din toamna 2016. În turul doi al scrutinului, acesta se retrage în favoarea candidatei PAS, Maia Sandu, însă insistă ca punctele prioritare din programul său electoral, care sunt constituite în baza revendicărilor populare, enunțate de cetățeni la protestele desfășurate pe parcursul timpului, să fie preluate de aceasta. Printre obiectivele, tradițional populiste, ale PPDA figurează:

- Soluționarea problemei furtului miliardelor prin: insistarea asupra anchetei internaționale privind jaful bancar și spălarea miliardelor de dolari; contribuirea la recuperarea banilor și sancționarea hoților; neadmiterea prin toate mijloacele legale ca oamenii să întoarcă miliarde furate.
- Transformarea revendicărilor social-economice ale oamenilor în inițiative legislative, prioritare fiind: majorarea pensiilor cel puțin până la minimul de consum; stimularea investițiilor străine și locale, care vor genera noi locuri de muncă, demonopolizarea, deoffshorizarea presei.
- Înaintarea unor inițiative legislative privind reformarea justiției și combaterea corupției mari și mici, prioritare fiind: desemnarea unui procuror independent; scoaterea instituțiilor anticorupție de sub influență politică; confiscarea extinsă a bunurilor demnitarilor de stat, procurorilor și

judcătorilor, precum și a rudelor acestora, care nu pot demonstra sursele de venit pentru achiziționarea acestor bunuri.²¹

Retorică populistă în comportamentul electoral al liderei PAS, Maia Sandu

PAS este un partid de centru-dreapta, care împărtășește și promovează doctrina liberalismului social, pledează pentru valorile democratice, promovează integrarea plenară a Republicii Moldova în UE.²² Printre angajamentele asumate de Maia Sandu în cazul în care urma să fie aleasă în calitate de președinte al Republicii Moldova, se regăseau: lupta împotriva corupției, investigarea furtului miliardului, contestarea deciziilor abuzive ale Guvernului și Parlamentului etc.²³

Iar în *Contractul cu cetățenii* Maia Sandu, dacă devine Președinte al Republicii Moldova, se angaja să propună în funcții de răspundere doar oameni integri, care nu au comis sau tolerat acte de corupție.²⁴ Sandu promite să ceară asistență internațională în investigarea furtului miliardului, pentru ca banii să revină în țară, iar cei vinovați să fie pedepsiți. „Voi începe de la Președinție crearea unui nou sistem politic, care să nu mai permită acapararea puterii de către un oligarh sau un grup de oligarhi”.²⁵

R. Moldova: retorica populistă a PDM

După scrutinul prezidențial din toamna 2016, dezbaterile publice dintre principalii actori ai scenei politice nu au scăzut în intensitate. Unul din principalele motive care au menținut în forță divergențele dintre PDM, în principiu, și PSRM, mai puțin, a fost modificarea sistemului electoral în Republica Moldova – trecerea de la sistemul proporțional, care a funcționat din 1994 până în prezent, la cel mixt – cu 51 de deputați aleși pe circumscripții electorale și 50 deputați aleși pe listele de partid. Inițiativa legislativă a aparținut Partidului Democrat, care a încercat să promoveze inițial sistemul uninominal, însă în urma consultării opiniei publice și divergențelor cu PSRM, s-a ajuns la varianta de compromis. Opoziția extraparlamentară pro-europeană – PAS și PPDA – critică și respinge această modificare, organizând multiple mitinguri de protest. Pe durata dezbaterilor publice, PDM a organizat o campanie de informare. Astfel, în campania de informare persuasivă a opiniei publice, principalul argument era că cetățeanul își va avea „deputatul său” în legislativ, iar dacă acesta nu-și va exercita cu demnitate mandatul, i se va retage mandatul de către cei care l-au delegat în forul legislativ. Partidul Democrat argumenta că reforma în cauză va da stratul reformei clasei politice din Republica Moldova. Prin această inițiativă președintele PDM promite că va aduce politica mai aproape de oameni, iar politicieni mai

implicați în rezolvarea problemelor cu care aceștia se confruntă.

În acest caz, populismul puterii este orientat spre manipularea electoratului, care trebuie convins de faptul că deicizia de vot este una cu impact

direct și personal și că acesta – alegătorul participă activ la viața politică a societății. Sloganul de campanie fiind unul persuasiv: „Alegi direct omul, nu o listă!”.

Elementul discursivității populiste își face prezența și în mesajul liderului PDM, lansat în contextul modificării sistemului electoral:

„Primul rezultat al lansării inițiativei privind votul uninominal: clasa politică iese din amorțeală! Și nu doar clasa politică.”

Un gest de populism politic a fost și prima inițiativă a proaspăt-alesului președinte al PDM – adoptarea unui Cod de etică și integritate pentru membrii partidului pe care îl conduce, argumentând că își dorește astfel să aducă mai multă competență în politică.

Încă alt model de discursivitate populistă reprezintă inițiativa PDM

privind moratoriul anunțat pentru optimizarea și închiderea școlilor din localitățile rurale. Optimizarea școlilor a fost unul din obiectivele reformei în educație în Republica Moldova.

Pe de altă parte, inițiativa pare a fi o replică imediată a liderului PDM la Denunțul penal pe care președintele PAS M. Sandu, l-a depus la Procuratura Generală pe numele cetățeanului Vladimir Plahotniuc pentru a începe urmărirea penală și pedepsirea acestuia pentru încălcarea art. 339 din Codul penal – *uzurparea puterii* în stat.²⁶

Din perspectiva abordării populismului ca ideologie îndreptată

împotriva elitelor egoiste și corupte, și această acțiune poate fi catalogată ca element de populism politic. Astfel, în cadrul tradiționalului briefing de presă, susținut săptămânal, liderul PDM a declarat:

„Am hotărât să oprim închiderea școlilor din Republica Moldova, ca urmare a sesizărilor primite de la cetățeni. Urmează să analizăm minuțios situația în domeniu și să identificăm soluții de alternativă, pentru a efectua reforma în educație în mod cât mai uman, fără sacrificii din partea copiilor, pedagogilor și a întregii comunități”²⁷.

Al doilea mesaj populist, rostit în același briefing, este adresat poliției rutiere :

„Siguranța cetățeanului trebuie să fie prioritatea numărul unu a Poliției. Din păcate, unii dintre oamenii legii au uitat asta și hărțuiesc cetățenii în trafic sub pretextul unor controale de rutină. Aceste practici vor înceta în cel mai scurt timp!”²⁸

Totodată, în Republica Moldova, o derivată a populismului poate fi considerată implicarea actorilor politici în acțiuni filantropice. Acțiunile de binefacere desfășurate de către fundația lui Vlad Plahotniuc intitulată Edelweiss fac subiect de știri la televiziunile din holdingul *General Media*, controlat de președintele PDM. Astfel, grație acțiunilor de caritate, este invocată tehnologia de PR *intrarea în popor*”. Fundația gestionează câteva campanii relevante în acest sens: *O nouă viață*²⁹; *Respect pentru seniori*; *Terenuri de joacă pentru copii etc.*

Pagina de facebook a politicianului Vlad Plahotniuc informează cu regularitate despre desfășurarea proiectelor de binefacere:

„Împreună cu echipa Fundației Edelweiss am fost astăzi la Strășeni. Aici, în colaborare cu Ambasada Austriei, am demarat proiectul «Respect pentru seniori», prin care ne dorim să avem grijă de vârstnicii care au nevoie de ajutorul nostru.

De Ziua Seniorilor, Fundația lui Vlad Plahotniuc „Edelweiss” a oferit cadouri vârstnicilor de la Azilul din Călărași”³¹.

Populismul prezidențial

Constituția Republicii Moldova oferă prerogative limitate șefului statului³², în condițiile unui regim parlamentar (urmare a modificării Constituției din 5 iulie 2001). Cu toate acestea, în campania prezidențială din toamna 2016 candidatul socialiștilor Igor Dodon și-a asumat angajamente care îi depășeau atribuțiile statuate în Constituția țării³³:

- Unul dintre obiectivele numărul unu este anularea legislației care pune miliardul furat pe spatele cetățenilor. Președintele are dreptul la inițiativă legislativă. Dacă nu voi putea anula această lege printr-o altă lege, voi iniția un referendum consultativ.
- Vor crea condiții egale pentru toți – și pentru cei care fac business cu Federația Rusă, și pentru cei care exportă pe piața UE.
- Eu sunt pentru anularea BAC-ului, acesta va fi opțional, trebuie să

revenim la examenele de stat în instituțiile de învățământ superior.

- Președintele Igor Dodon nu va înainta nicio candidatură la funcția de prim-ministru din partea actualei majorități parlamentare.

În cadrul conferinței de presă convocată cu prilejul lansării Raportului său de activitate după primele 100 de zile de la investire, președintele Igor Dodon s-a adresat cetățenilor cu solicitarea de a-l susține în desfășurarea unui referendum asupra unor probleme de interes național.

Întrebările incluse la Referendum :

1. *Susțineți abrogarea Legii miliardului?*

2. *Susțineți acordarea președintelui RM drepturi suplimentare de dizolvare a Parlamentului și alegeri parlamentare anticipate?*

3. *Susțineți reducerea numărului de deputați de la 101 la 71?*

4. *Susțineți sau nu studierea în instituțiile de învățământ „Istoria Moldovei”?*

Curtea Constituțională, prin decizi sa din 27 iulie, a anulat decretul semnat de șeful statului prin care plebiscitul urma să aibă loc pe 24 septembrie. În decizia Curții Constituționale se spune că șeful statului nu are competența să convoace un referendum consultativ pentru a anula așa-numita lege a miliardului sau unul care ar viza modificarea Constituției pentru sporirea propriilor împuterniciri și pentru micșorarea numărului de deputați. Iar chestiunile științifice sunt în competența mediului academic și nu a celui politic.

În decizia Înaltei Curți, se mai spune că întrebările propuse de șeful statului țin de domenii diferite și nu pot fi obiectul unui singur plebiscit, dar și că acestea nu ar ține neapărat de interesul național³⁴

Chiar dacă președintele Dodon nu dispune de suficiente voturi în legislativ pentru a vota o lege³⁵, instituția prezidențială continuă să lanseze inițiative populiste. Majoritatea simplă în Palmentul de la Chișinău constituie 51 de voturi din totalul de 101. Mai recent, președintele Igor Dodon a înaintat o inițiativă legislativă în parlament, prin care se propune revenirea la vechiul quantum de pensionare: 62 de ani pentru bărbați și 57 ani pentru femei. Președintele argumentează că acesta este un proiect social necesar cetățenilor, o doleanță a poporului exprimată frecvent la întâlnirile cu șeful statului.³⁶

Politicile populiste adâncesc fisura dintre legislativ, executiv, de o parte, și instituția prezidențială, pe de altă parte. Una dintre disputele inconciliabile dintre instituțiile politice ale statului vizează refuzul președintelui Dodon de a semna decretul despre numirea lui Eugen Sturza, la propunerea Prim-ministrului, în funcția de ministru al Apărării. Procedura fiind stipulată în art.98 (6) din Constituția RM.³⁷

Dupa ce președintele a respins pentru a doua oară candidatura înaintată de prim-ministru, la sesizarea Guvernului, Curtea Constituțională constată, că prin refuzul deliberat de a-și executa una sau mai multe obligații constituționale, Președintele

se înlătură el însuși de la exercitarea acestora.³⁸ În acest sens, Curtea a reținut că, potrivit articolului 91 din Constituție, dacă Președintele Republicii Moldova se află în imposibilitatea temporară de a-și exercita atribuțiile, interimatul se asigură, în ordine, de Președintele Parlamentului sau de Primul-ministru.

Drept răspuns, președintele a apelat din nou la discursivitatea populistă, acuzând Înalta Curte de uzurparea puterii în stat :

„Nu voi ceda! Port răspundere doar în fața poporului Republicii Moldova, respectiv nici un fel de instanță nu mă poate obliga să semnez ceea ce nu sînt de acord, exercitînd această funcție în numele poporului.”³⁹

Eu nu mă supun lui Candu, Filip, Pantau, dar cetățenilor! Poporul Republicii Moldova este suveran și doar poporul poate decide. Nicio parte a societății nu o poate face în numele său, pentru că e uzurpare a puterii în stat”.⁴⁰

Puțin timp după victoria din campania electorală, Președintele Igor Dodon anunță lansarea proiectului național de construcție a 300 de complexuri sportive în localitățile rurale ale Moldovei, care se va desfășura sub egida Președintelui RM, în cadrul Campaniei Naționale „Iubesc Moldova”⁴¹. Cele 300 de complexuri sportive vor fi construite în decurs de trei ani, pe perioada mandatului prezidențial al lui Igor Dodon, iar banii destinați acestui proiect urmează a fi identificați din surse externe, și nu din bugetul de stat.

Concluzii

În Republica Moldova, ideea de populism se apropie de retorica populismului european de stînga, adică se inspiră din politicile sociale, echitatea socială și elite corupte. Subiectul despre dispariția unui miliard de euro din sistemul bancar a inclus în retorica principalelor două partide europene, extraparlamentare – PAS și PPDA- discursul anti-oligarhic, împotriva unei guvernări corupte, a statului captiv și concentrarea mass-media.

Totodată, retorica populistă este prezentă și în acțiunile partidelor de la guvernare. Președintele își asumă angajamente pe care nu le poate realiza din cauza prerogativelor constituționale limitate. După fiecare eșec argumentând prin regulile regimului parlamentar, iar recent, a îndemnat electoratul să-l susțină în intenție de a institui prin referendum un regim prezidențial.

Și PDM, condus de Vlad Plahotniuc, prin inițiativele recente de schimbare (introducerea sistemului electoral mixt) și moralizare a clasei politice (elaborarea codului de etică pentru membrii partidului), de stopare a procesului de optimizare a școlilor, fenomen apreciat contradictoriu în societate și subiect de campanii electorale, alimentează convingerea noastră despre ofertele populiste ale Partidului Democrat.

În condițiile unei democrații fi-rave, cu o cultură politică greu atestabilă, în care electoratul se orientează mai greu în valorile doctrinelor

clasice – conservatoare, liberale, social-democate – discursurile populiste devin un domeniu de PR politic, care face mesajul actorului politic accesibil și pe înțelesul tuturor. Totuși, termenul populism este mai rar utilizat în RM și are mai mult un sens peiorativ decât o ideologie. Dacă

în UE se face distincție între populism de dreapta și populism de stânga, populiști pro-europeni și populiști anti -UE, în RM distingem între retorica populistă a puterii și retorica populistă a opoziției anti-oligarhice.

Note

- ¹ Cas Mudde, Cristóbal Rovira Kaltwasser *Populism: A Very Short Introduction* Oxford University Pres, 2017, p. 103.
- ² *Ibidem*, p. 111.
- ³ Dan Violeta, *Democrația iliberală și populismul din Europa centrală și de Est, încurajate de alegerea lui Donald Trump și de Brexit*, Calea Europeană, (accesat 04.04.2017).
- ⁴ <http://www.digi24.ro/opinii/ce-determina-ascensiunea-populismului-in-europa-si-sua-604547>, (accesat 6. 11.2016).
- ⁵ Butuc Stefan, „Populismul în lumea contemporană. Cazul României. Analize, Cultura, Politică & Doctrină, Sinteză”, pe <http://www.contributors.ro/cultura/populismul-in-lumea-contemporana-cazul-romaniei/>, (accesat 16.09. 2017).
- ⁶ Cas Mudde, Cristobal Rovira Kaltwasser, op.cit.
- ⁷ <https://ecpr.eu/filestore/paperproposal/ea883c82-b67a-465f-b765-911bf3f4aee8.pdf>
- ⁸ Jean-Pierre Rioux, *Les Populismes*. Editeur: Librairie Académique Perrin, 2007.
- ⁹ <http://www.mediafax.ro/externe/sebastian-kurz-discutiile-pe-tema-aderarii-turciei-la-uniunea-europeana-ar-trebuie-incheiate-16775521>, (accesat 20.10. 2017).
- ¹⁰ <http://www.digi24.ro/stiri/externe/ue/alegeri-in-austria-guvernul-de-la-viena-ar-putea-include-extrema-dreapta-810904>.
- ¹¹ Aurelia, Peru-Balan, „Emmanuel Macron: primenirea clasei politice franceze vs produs PR”, în *Polis*, Volum V, Nr. 3 (17), Serie nouă, iunie – august 2017.
- ¹² Viktor Orbán a fondat partidul FIDESZ în 30 martie 1988 (fides în latină înseamnă loialitate) FIDESZ = Alianța Uniunii Tineretului Democratic- Civic. În 1990 a devenit membru al parlamentului ungar din partea partidului FIDESZ, partid de dreapta.
- ¹³ Ungaria: Premierul Viktor Orban îi acuză de "nihilism" pe liderii UE, 11 septembrie 2016, *Agerpres*, accesat la 12 septembrie 2016.
- ¹⁴ <http://www.cotidianul.ro/template/articla.php?id=115825&skip=1>.
- ¹⁵ Jaroslav Kaczynski este fratele geamăn al fostului președinte polonez Lech Kaczynski, care a murit în accidentul aviatic de la Smolensk, 2010.
- ¹⁶ Elena Negrea-Busuioc, <http://www.convorbireeuropene.ro/po>

- pulismul-o-noua-maladie-in-uniunea-europeana/.
- ¹⁷ *Pademos* este fondat în martie 2014, în urma protestelor împotriva austerității și corupției generate de „mișcarea 15-M”. În mai 2016 Podemos a înființat o alianță electorală numită Podemos Unidos cu partidele Stânga Unită, Equo și alte câteva fracțiuni mici de stânga.
- ¹⁸ El este obiectul unei inculpări pentru fraudarea fondurilor europene cu 2 milioane de euro, bani cu care a finanțat construirea în 2007 a fermei sale „Cuib de lebădă”, și a unui complex hotelier. Omul de afaceri este al doilea printre cei mai bogați oameni din țară și a intrat în politică în 2011 cu mișcarea sa populistă ANO (‘DA’). Are o avere estimată la 3,4 miliarde euro.
- ¹⁹ <http://www.hotnews.ro/stiri-international-22066947-alegeri-cehia-victorie-miscarii-populiste-conduse-miliardarul-andrej-babis-supranumit-trump-ceh-partidul-extrema-dreapta-locul-doi.htm?nomobile=>, (accesat 22.10. 2017).
- ²⁰ <http://www.e-democracy.md/parties/pfp/#p2>
- ²¹ <https://www.ziarulnational.md/care-s-punctele-prioritare-din-programul-lui-andrei-nastase-care-trebuie-sa-le-implementeze-maia-sandu/>
- ²² Partidului Acțiune și Solidaritate (PAS) a fost constituit la 15 mai 2016.
- ²³ În primul tur de scrutin Maia Sandu a acumulat 38.71% din voturi, iar în al doilea tur – 47.89%.
- ²⁴ Maia Sandu, *Contract social cu cetățenii*, <http://www.e-democracy.md/files/elections/presidential2016/electoral-program-maia-sandu-2016-ro.pdf>
- ²⁵ Aurelia, Peru-Balan, „Campania electorală prezidențială din Republica Moldova, 2016 – victoria stângii politice”, în *Polis*, Volum V, Nr. 1 (15), Serie nouă, 2017
- ²⁶ http://unpaspentru.md/wp-content/uploads/2017/09/Plahotniuc_uzurpator-al-puterii-de-stat.pdf, (accesat 18.11 2017).
- ²⁷ <https://www.facebook.com/plahotniuc/>, (accesat 17.11 2017).
- ²⁸ <https://www.facebook.com/plahotniuc>, (accesat 17.11 2017).
- ²⁹ Campania *O nouă viață* a fost demarată în 2016. În cadrul acesteia, tinerele mame de la Institutul Mamei și Copilului din Chișinău primesc, după naștere, în dar produse necesare pentru nou-născuți. Peste 9 mii de mame au beneficiat de aceste daruri.
- ³⁰ <https://www.facebook.com/plahotniuc>, (accesat 23.05. 2017)
- ³¹ <https://www.facebook.com/plahotniuc>, 1 octombrie
- ³² <http://www.president.md/rom/statutul-si-atributiile>, 14 octombrie 2017
- ³³ <http://agora.md/stiri/24692/videografic-promisiunile-electorale-ale-presedintelui-ales-igor-dodon>
- ³⁴ <https://www.europalibera.org/a/curtea-constitucionala-referendum-dodon/28643387.html>
- ³⁵ Frațiunea PSRM este reprezentată de 24 deputați.
- ³⁶ Conform Legii privind sistemul public de pensii, Art. 41, vârstele de pensionare începînd cu 1 iulie 2019, se stabilește vârsta standard de pensionare de 63 de ani pentru bărbați și, începînd cu 1 iulie 2028, vârsta standard de pensionare de 63 de ani pentru femei. Atingerea acestor vârste se realizează prin creșterea anuală a vîrstelor standard de pensionare, conform eșalonării prevăzute în Legea

- privind sistemul public de pensii; pe <http://lex.justice.md/md/313291/>
- ³⁷ (6) În caz de remaniere guvernamentală sau de vacanță a funcției, Președintele Republicii Moldova revocă și numește, la propunerea Prim-ministrului, pe unii membri ai Guvernului.
[Art.98 al.(6) introdus prin LP1115-XIV din 05.07.00, MO88-90/28.07.00 art.661]
- ³⁸ Curtea a considerat că inacțiunea sa deliberată constituie, în sensul articolului 91 din Constituție, imposibilitate temporară, pentru considerente subiective (lipsa dorinței), de a-și exercita atribuția în cauză, ceea ce justifică instituirea interimatului funcției pentru asigurarea exercitării acestei (acestor) obligații constituționale a Președintelui.
- ³⁹ "Acestei majorități parlamentare cu tot instrumentarul administrativ, financiar și logistic de care dispune i-a fost frică să inițieze unica procedură

corectă din punct de vedere constituțional, dacă tot nu a fost de acord cu poziția președintelui și anume cea de impeachment. Se tem de popor, ei știu care va fi opțiunea cetățenilor" (fragment din Adresarea lui I. Dodon).

- ⁴⁰ <http://dodon.md/astazi-guvernarea-si-majoritatea-parlamentara-a-mai-facut-un-pas-spre-uzurparea-definitiva-a-puterii-in-stat>, 17 octombrie 2017.

- ⁴¹ Campania iubesc Moldova reprezintă un proiect PR, lansat de Dodon la 7 aprilie 2011, în contextul alegerilor locale și activ până în prezent. Potrivit lui Igor Dodon, campania are scopul de-a trezi în rândul tinerilor sentimentul de patriotism.

Bibliografie

- BUTUC, Ștefan, Populismul în lumea contemporană. Cazul României, pe <http://www.contributors.ro/cultura/populismul-in-lumea-contemporana-cazul-romaniei/>
- DAN, Violeta, *Democrația liberală și populismul din Europa Centrală și de Est, încurajate de alegerea lui Donald Trump și de Brexit*, În: Calea Europeană, 4 aprilie 2017.
- RIOUX, Jean-Pierre, *Les Populismes*. Editeur: Librairie Académique Perrin, 2007.
- PERU-BALAN, Aurelia. *Emmanuel Macron: primenirea clasei politice franceze vs produs PR*, în Polis, Volum V, Nr. 3 (17), iunie – august 2017.
- PERU-BALAN, Aurelia. *Campania electorală prezidențială din Republica Moldova, 2016 – victoria stângii politice*, Volum V, Nr. 1 (15), 2017.
- MUDDE Cas, CALTVASSER Cristobal Rovira. *Populism: A Very Short Introduction / Populism, o foarte scurtă introducere*, OXFORD, 2017.